

УДК 349.2

О. Селецький,викладач кафедри трудового права та права соціального забезпечення
Навчально-наукового інституту права і соціальних технологій
Чернігівського національного технологічного університету

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДИПЛОМАТИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЯК УЧАСНИКІВ СЛУЖБОВО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

Сьогодні в умовах складної суспільно-політичної й соціально-економічної ситуації в Україні кожен її свідомий громадянин прагне якнайшвидшого настання загальнодержавного миру та спокою. Останні події на Півдні та Сході країни довели, що саме дипломатичний шлях є одним із пріоритетних напрямів врегулювання конфлікту, який виник у країні. Керуючись ст. 4 Закону України «Про дипломатичну службу», відмітимо, що забезпечення дипломатичними засобами й методами захисту суверенітету, безпеки, територіальної цілісності та непорушності кордонів України, її політичних, торгово-економічних та інших інтересів – це одне з основних завдань, що покладається на вітчизняну дипломатичну службу. Враховуючи той факт, що дипломатичні працівники є безпосередніми виконавцями завдань і функцій дипломатичної служби, можна з упевненістю стверджувати, що саме від чіткої реалізації ними свого правового статусу (зокрема таких його основних елементів, як права й обов'язки) залежить не лише успішне функціонування всієї служби в цілому, а й багато в чому повернення мирного життя в Україні.

У юридичній літературі питання правового статусу дипломатичних працівників як суб'єктів трудового права є недостатньо дослідженими. Певні напрацювання в цьому напрямі можна знайти в наукових роботах таких учених, як М.І. Іншин, В.С. Венедиктов, Н.Б. Болотіна, К.Ю. Мельник, О.І. Процевський, Г.І. Чанишева, В.І. Щербина,

В.М. Андріїв, М.М. Клемпарський, Ю.В. Макаренко, Н.М. Вапнярчук та інші. Однак згадані науковці розглядають правовий статус дипломатичного працівника, як правило, поверхнево. З огляду на це метою статті є поглиблений аналіз поняття, сутності та специфіки правового статусу цієї категорії службовців як учасників суспільних відносин у сфері праці.

Для того щоб взяти участь у конкретних суспільних відносинах, кожний з учасників повинен володіти відповідним правовим статусом. Наразі у вітчизняній доктрині сформовано різні підходи до визначення «правовий статус особистості». Не є однозначними думки сучасних учених-правознавців також щодо основних елементів цієї категорії. Так, деякі автори, розкриваючи сутність поняття «правовий статус», обмежуються лише такими компонентами, як права та обов'язки [1, с. 134; 2, с. 225]. Інші ж представники науки вміщують у цю юридичну конструкцію, крім названих двох елементів, набагато ширший асортимент складових (свободи, принципи, гарантії, юридичну відповідальність, громадянство тощо) [3, с. 100; 4, с. 409; 5, с. 59]. Однак як у першому, так і в другому випадках саме права й обов'язки розглядаються в якості основи (ядра) правового статусу особи.

Перш ніж перейти до характеристики правового статусу дипломатичних працівників, вважаємо за необхідне проаналізувати легальне визначення такої категорії службовців. Так, від-

з іноземних мов, систематичним проведенням атестації й щорічною оцінкою діяльності службовців, направленням на стажування та на курси підвищення професійної кваліфікації.

Наявність у дипломатичного працівника повноважень означає можливість втілювати в життя волю держави та виступати від її імені через вітчизняні органи дипломатичних зносин. На період зайняття відповідної посади він є носієм цих повноважень і реалізує певну групу прав, які йому надано у зв'язку з виконанням службових обов'язків, у межах робочого часу, встановленого законодавством про державну службу, розпорядком дня державного органу, де працює особа, а також трудовим договором (контрактом).

Як зазначає О.Р. Сторожук, найважливішими особливостями правового статусу дипломатичного працівника як державного службовця є такі: 1) здійснення від імені держави спеціальних повноважень із метою організації виконання та безпосередньої реалізації завдань і функцій дипломатичної служби; 2) підпорядкування кожного дипломатичного працівника порядку й правилам, встановленим державою в особі її компетентних органів, особливий характер відповідальності працівника перед державою внаслідок порушення службових обов'язків (аж до покарання, передбаченого кримінальним законом); 3) виплата матеріальної винагороди дипломатичним працівникам за їх працю за рахунок коштів державного бюджету; 4) дипломатичний працівник проходить дипломатичну службу, реалізуючи свій правовий статус лише у відповідних органах, визначених Законом України «Про дипломатичну службу»; 5) регулювання правового статусу дипломатичних працівників, які проходять службу в закордонних дипломатичних установах, здійснюється, окрім норм національного законодавства, також нормами міжнародного права й законодавством держави перебування [9, с. 79].

Додамо, що суттєвою особливістю правового статусу дипломатичного пра-

цівника є й те, що в окремих випадках збереження цього стану багато в чому залежить не лише від нього самого, а й від поведінки членів його родини. Наприклад, ст. 22 Закону України «Про дипломатичну службу» передбачено, що працівники дипломатичної служби, направлені в довготермінове відрядження, можуть бути достроково відкликані до України у випадках вчинення членами їхніх сімей дій, що можуть призвести до негативних наслідків за подальшого перебування працівника дипломатичної служби в довготерміновому відрядженні [6]. Окрім цього, і сама держава, у якій працівник перебуває в довготерміновому відрядженні, має право без будь-яких обґрунтувань вирішити, що подальше перебування такої особи на її території є небажаним. Зокрема, у ст. 9 Віденської конвенції 1961 р. «Про дипломатичні зносини» зазначено, що держава перебування може в будь-який час, не будучи зобов'язаною мотивувати своє рішення, повідомити акредитуєчу державу, що глава представництва або який-небудь із членів дипломатичного персоналу представництва є *persona non grata*, або що будь-який інший член персоналу представництва є неприйнятним. У такому випадку акредитуєча держава повинна, відповідно, відкликати цю особу або припинити її функції в представництві [10].

Окремо хотілося б звернути увагу на деякі особливості правового статусу міністра закордонних справ України. З одного боку, це особа, яка здійснює безпосереднє керівництво діяльністю органів дипломатичної служби, визначає стратегічні напрями їх роботи. Йому присвоюється у встановленому порядку найвищий дипломатичний ранг (Надзвичайного і Повноважного Посла), що свідчить про його безпосередню належність до особливої категорії державних службовців – дипломатичних працівників. З іншого боку, він як член Кабінету Міністрів України є політичним діячем. Так, відповідно до ч. 3 ст. 6 Закону України «Про Кабінет Міністрів Украї-

ни» [11] та п. 1 Указу Президента України «Про систему центральних органів виконавчої влади» [12] посади членів Кабінету Міністрів України належать до політичних посад і не відносяться до категорій посад державних службовців, визначених Законом України «Про державну службу»; на них не поширюється трудове законодавство та законодавство про державну службу. Підтримуючи таку позицію, Закон України «Про державну службу» від 17.11.2011 р., який набуде чинності 01.01.2015 р., у ч. 2 ст. 2 встановлює, що «дія цього Закону не поширюється на членів Кабінету Міністрів України, перших заступників та заступників міністрів» [13]. Як бачимо, у такому випадку з кола державних службовців виключаються вже не лише міністри, а й їх заступники. З аналізу згаданих нормативних актів можна зробити висновок про існування своєрідного двовладдя на дипломатичній службі, коли одночасно особа може обіймати як адміністративну посаду, безпосередньо виконуючи обов'язки очільника Міністерства закордонних справ України, так і політичну, реалізуючи відповідні повноваження в складі Кабінету Міністрів України. Це є актуальною проблемою сьогодення, на яку неодноразово звертали увагу вчені різних галузей права. Погоджуємося з думкою Ю.В. Войни, яка зазначає, що в результаті політичних призначень осіб на керівні посади, які належать до сфери професійної державної служби, така служба зазнає політичних тисків, рівень доброчесності посадових осіб є низьким, адміністративні процедури – непрозорими та бюрократизованими [14, с. 93]. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми, як зазначає чимало науковців, є проведення адміністративної реформи, під час якої необхідно чітко розмежувати посади державних політичних діячів та державних службовців.

Таким чином, викладені зауваження зводяться до такого: відсутність у Законі України «Про дипломатичну службу» легального визначення поняття «правовий статус працівника дипло-

матичної служби» породжує неясність у питанні правильного розуміння сутності та змісту цієї юридичної категорії. Тому пропонуємо до ст. 1 «Визначення термінів» Закону України «Про дипломатичну службу» включити норму такого змісту: «Правовий статус працівника дипломатичної служби – це визначена Конституцією України, цим Законом, законами України «Про державну службу», «Про засади запобігання і протидії корупції», Кодексом законів про працю України, Консульським статутом України, іншими нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до них, а також чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, система прав, обов'язків, заборон, обмежень, заохочень та гарантій професійної діяльності працівника дипломатичної служби, а також міра відповідальності за невиконання або неналежне виконання ним службово-трудова обов'язків».

Ключові слова: дипломатичний працівник, дипломатична служба, державний службовець, правовий статус, права та обов'язки.

У статті проаналізовано сутність і специфіку правового статусу дипломатичних працівників, розглянуто окремі теоретичні та практичні проблеми в цій сфері, надано пропозиції з удосконалення відповідного законодавства.

В статье проанализированы сущность и специфика правового статуса дипломатических работников, рассмотрены отдельные теоретические и практические проблемы в этой сфере, представлены предложения по совершенствованию соответствующего законодательства.

This article examines the nature and specifics of the legal status of diplomatic personnel, explores some theoretical and practical problems in the field provided suggestions to improve the relevant legislation.

Література

1. Луць Л.А. Загальна теорія держави та права : [навч.-метод. посібник] / Л.А. Луць. – К. : Атіка, 2007. – 412 с.
2. Проблемы общей теории права и государства : [учебник для вузов] / под общ. ред. В.С. Нерсесянца. – М. : Норма – Инфра-М, 1999. – 832 с.
3. Котюк В.О. Теорія права: курс лекцій : [навч. посібник для юрид. фак. вузів] / В.О. Котюк. – К. : Вентури, 1996. – 208 с.
4. Скакун О.Ф. Теория государства и права : [учебник] / О.Ф. Скакун. – Х. : Консум ; Ун-т внутр. дел, 2000. – 704 с.
5. Матузов Н.И. Правовая система и личность / Н.И. Матузов. – Саратов : Изд-во Саратовского ун-та, 1987. – 294 с.
6. Про дипломатичну службу : Закон України від 20.09.2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 5. – Ст. 29.
7. Романюк Л.В. Деякі пропозиції до питання встановлення моменту виникнення посадових повноважень у державних службовців / Л.В. Романюк // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки». – 2007. – Т. 20(59). – № 1. – С. 57–61.
8. Адміністративне право України. Академічний курс : [підручник] : у 2 т. / редкол. : В.Б. Авер'янов (гол.) та ін. – К. : Юридична думка, 2004– . – Т. 1 : Загальна частина. – 2004. – 584 с.
9. Сторожук О.Р. Правове регулювання статусу дипломатичних працівників як державних службовців / О.Р. Сторожук // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2012. – № 3. – С. 76–81.
10. Віденська конвенція про дипломатичні зносини від 18.04.1961 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_048.
11. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27.02.2014 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 13. – Ст. 222.
12. Про систему центральних органів виконавчої влади : Указ Президента України від 15.12.1999 р. № 1572/99 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 50. – Ст. 8.
13. Про державну службу : Закон України від 17.11.2011 р. № 4050-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4050-17>.
14. Война Ю.В. Політичні та адміністративні посади в органах виконавчої влади / Ю.В. Война // Публічне управління: теорія та практика. – 2013. – № 1(13). – С. 93–97.